

Ettore Gelpi

Introducció

L'expansió rapidíssima de la formació en les societats contemporànies reforça la relació de la formació amb els seu context econòmic, social i tecnològic. Una concepció purament pedagògica de l'educació, sense coherència amb els seu context social, no és la resposta a les demandes individuals i col·lectives de la població ni tampoc a les necessitats de desenvolupament econòmic i social de les diferents societats. La riquesa de les societats civils, amb totes les seves contradiccions en els diferents països, és també un aspecte important d'aquesta riquesa educativa, però no és sempre sensible als problemes socials que aquestes societats creen amb les seves progressives desregulacions.

Tenir en compte el context social de la formació social pot significar dues coses: a) construir una formació sensible a les contradiccions socials, amb vocació de bomber, o bé, construir una formació que conegui les contradiccions socials i els focs perquè ella mateixa és expressió d'aquestes realitats en ràpida expansió i transformació.

La participació de les poblacions en l'elaboració de teories polítiques i accions educatives, és la condició per a construir una formació social que tingui en compte el context social perquè és la mateixa expressió d'aquest context amb tota la seva força i motivació.

Cultura, cultura popular i desenvolupament cultural són el fil conductor d'una formació social, expressió de realitats culturals, i no solament socials, i que també considera els continguts cultural fonamentals per a noves formes de relació i integració entre els diferents adults en situació de formació.

1. Models i complexitat de l'acció educativa

Educació per a quin tipus de desenvolupament? De manera retòrica es contesta, en molts mitjans, que l'educació té com a finalitat el desenvolupament humà durador i participatiu. Quines són les condicions de les polítiques i activitats educatives per a aquest tipus de desenvolupament? És possible continuar construint models que tinguin en compte solament l'aspecte educatiu i no l'econòmic, tecnològic i social? *La literatura professional de l'educació d'adults tendeix a reduir l'educació d'adults a l'aprenentatge de l'adult en el context del coneixement de la tècnica més que en el de la ideologia i la política social. (1)*

El context de l'educació està determinat pel context econòmic i les relacions socials en l'interior d'una societat i dels llocs de producció. Una educació d'adults que no tingui en compte aquesta dinàmica és insuficient en l'anàlisi i també en la seva proposta d'actuació. Els adults participen en les activitats educatives quan és evident la relació d'aquestes activitats per

Els adults estan interessats no solament en observar el seu context social, sinó també en transformar-lo

al seu desenvolupament personal, social, econòmic i cultural. Activitats de formació puntuals impliquen de manera limitada, en el temps i en l'espai, als adults. És necessari, potser, transformar l'expressió *educació d'adults* en *educació pels adults i per als adults*. És evident que aquest canvi s'oposa a una educació que considera els adults solament com recursos humans.

L'educació d'adults és un instrument no solament per a aprendre tècniques de treball i sabers instrumentals sinó també per permetre als adults participar activament en l'organització dels seu treball i de la seva vida en el context social. Aquest model educatiu pretén una participació dels adults en la definició de les polítiques educatives i en la seva actuació pràctica. Els adults estan interessats no solament en observar el seu context social, sinó també en transformar-lo.

La divisió de funcions relatives a les teories, a les polítiques i a les activitats educatives poden significar una dependència dels adults i d'una part dels educadors. Sense negar algunes especificitats professionals és necessari que els adults participin en les tres activitats ja que tenen coneixements i pràctiques per a contribuir a la teoria, a les polítiques i a les activitats educatives. Són ells qui viuen el context social i no els administradors o els educadors, són ells els que reben la violència de l'educació quan aquesta té solament una finalitat productiva i a curt termini, són ells els que paguen les conseqüències d'una educació sense cultura.

Teories i polítiques per a adults que no reflecteixin les seves condicions, avivant la seva consciència social creen models educatius adreçats al fracàs.

2. Societat civil i activitats educatives

Amb la crisi de l'Estat i en general de les estructures públiques, després d'alguns anys, es parla molt de societat civil. L'ambigüitat caracteritza el debat sobre aquest tema. Existeix la tendència que tot el que succeeix en la societat civil és positiu en front a l'Estat buròcrata i poc atent als problemes de la població. La realitat és molt diferent. Per un costat el poder utilitza algunes estructures de la societat civil, més que en el passat, per continuar exercitant la seva hegemonia. Per un altre costat és necessari per l'interès de la població defensar l'Estat i les estructures públiques quan aquests representen una contribució important per als equilibris socials i per la distribució econòmica en l'interior dels països. La contra hegemonia dels moviments populars és sempre necessària però aquesta acció s'enfronta avui a potentíssims mitjans de comunicació de masses que influeixen directament o de manera subliminal sobre les consciències populars.

La utilització ideològica de la societat civil per part del poder reflecteix la necessitat d'uns nous instruments que han de reemplaçar les estructures que en el passat foren determinants en la construcció de la ideologia (exèrcit, escola, universitat, etc.). Els moviments populars no poden continuar fonamentats les seves accions sobre valors del passat sense tenir en compte els nous continguts de la cultura de tots amb totes les seves contradiccions. És evident que el moment del temps de no treball és més important que en el passat per introduir nous valors i també noves representacions del saber. La dialèctica entre allò que és individual i el que és col·lectiu és molt pobre en les pràctiques socials i culturals perquè el col·lectiu desapareix progressivament en la representació dels mitjans. Una formació social sense perspectiva col·lectiva és evidentment una gran dificultat.

3. Cultura i comunitat

El destí de la cultura i en particular de la cultura popular en la formació és incert. Es parla més de cultura, i d'intercultura, quan es fa referència a les minories i a les poblacions del sud del món. Per a les poblacions del nord s'oblida la cultura en la formació i es fa referència a la tecnologia i a l'organització del treball. Aquesta falta de cultura té conseqüències greus sobre el resultat de la formació.

Educadors tècnics, sense interessos antropològics en els adults en formació, poden crear activitats educatives que es limitin a una part dels adults. Sense coneixements antropològics: com és possible, per a ells, comprendre el context social i cultural dels adults?, com és possible, per a ells, preparar programes i actuar sense comprendre els objectius reals, objectius i subjectius dels adults, per a participar en activitats de formació?

El desenvolupament cultural implica una participació i un ple respecte als individus

És necessari, també, un coneixement antropològic per entendre les noves realitats de la comunitat que poc correspon al seu passat. No solament existeixen separacions entre comunitats laborals, de residència i per al oci. També es creen noves comunitats que es realitzen a través dels mitjans. La nova cultura es veu determinada, també, per aquests mitjans de comunicació que han entrat en la vida quotidiana, en general com instruments intransitius però, alguna vegada, com ocasió de comunicació molt rica. Els mitjans són part del context social i un lloc de lluita per impedir noves denominacions culturals.

Polítics de l'educació i educadors, compromesos a través de la lluita per transformar els mitjans en mitjans transitius, poden contribuir a un desenvolupament cultural i educatiu coherent amb els interessos dels adults.

La cultura és important, no solament en el temps de treball, sinó també en els llocs productius. La producció sense cultura és negativa per als homes i les dones que produeixen, i també, més que en el passat, per als *productes*. En aquesta ambigüitat està la clau per a lluites, amb possibles resultats positius, en l'interior de les estructures productives per transformar també el temps de treball, en part, en un temps cultural.

4. Desenvolupament i desenvolupament cultural

El desenvolupament, en molts països i per a molts sectors de la població, no fou humà, va ser poc durador i segurament no participatiu. Els resultats són evidents en una part del globus. L'expansió de la formació va ser poca en els últims anys en la gran majoria dels països però aquesta formació fou poc sensible als objectius socials i al desenvolupament cultural. Seria molt perillós limitar-se a integrar en la formació una mica de formació social per a les poblacions menys integrades o excloses. Els resultats d'aquestes operacions cosmètiques són, fins ara, reveladores. La formació no és útil per a aquestes poblacions i també per la micro i macro economia. El desenvolupament d'uns no pot basar-se sobre el subdesenvolupament d'altres. Aquest paradigma, més o menys ocult, és responsable de moltes tragèdies contemporànies que estan en l'origen també del bloqueig del desenvolupament econòmic i no solament social de moltes societats. Més que en el passat es parla de desenvolupament cultural, com part de projectes de desenvolupament, però la declaració no va sempre seguida de noves polítiques. El desenvolupament cultural implica una participació i un ple respecte als individus, aquests, seran els promotors de la cultura i no han de ser considerats com mers receptors d'una educació.

5. Mercat del treball i unificació dels treballadors

Formació social per a permetre, sense drames, la divisió permanent dels treballadors o per a unificar-los novament? L'organització del treball canvia en els països del Sud i del Nord en els sectors més avançats de la producció, com en els sectors amb retard tecnològic. Aquestes dinàmiques contribueixen a dividir i també a unificar, novament, els joves i els adults en l'interior o en l'exterior de les estructures productives.

Els mercats interns del mercat de treball introdueixen models amb més flexibilitat, les relacions laborals en els mercats exteriors coneixen, per a una part de la població, més estabilitat perquè la inestabilitat permanent fou nociva, no solament per als treballadors, també per a les empreses que subcontracten. La formació és element indispensable per a la continuïtat de la producció i aquesta necessitat de les estructures productives pot ajudar els treballadors a reconstruir la seva unitat. És evident que no és fàcil perquè la flexibilitat, la localització, la mobilitat geogràfica dels treballadors contribueixen a limitar el poder individual i col·lectiu de les persones que tenen relacions laborals en situació de dependència. És evident, també, que treballadors que no poden identificar-se amb els seu treball i que viuen en situació d'incertesa permanent no tenen molts desitjos de formar-se per a tasques productives. En aquesta contradicció existeix una perspectiva oberta per negociar més estabilitat del treball i més formació, no necessàriament en contradicció entre estructures productives i treballadors.

Els joves i els adults treballadors que tenen consciència i perspectiva de la seva vida professional a mig i llarg termini, posseeixen tots els interessos per construir o enfortir, si existeixen, col·lectius en l'interior de les seves diferents comunitats, i en interacció, no solament en l'interior dels seu país sinó també a nivell de tot el Planeta. Una nova consciència internacional és la condició per una construcció d'un mercat de treball que tingui en compte les condicions existencials del conjunt dels treballadors. Pot la formació social oblidar aquest tipus d'objectius? És possible per a la formació social de joves i adults no tenir en compte que la solidaritat i la trobada dels treballadors de tots els països són avui la nova tasca per unificar novament als treballadors en l'interior de l'economia mundial i en l'economia dels nous grans agregats regionals?

6. Mercat de la formació i professionalització dels educadors

El context social de la formació és part d'un context no solament del teixit econòmic d'un país sinó també del teixit financer de la mateixa formació. La formació conjuntament amb la informació i l'organització és avui una de les activitats *productives* més significatives. El condicionament del mercat sobre continguts, finalitats i metodologies de la formació és evident. És suficient veure les polítiques i activitats educatives dels últims 20 anys, el canvi és substancial. De l'educació amb una finalitat generosa a l'educació necessitat, ara, en part, es veu l'educació com producte de venda al mercat en els negocis que interessen, tant al sector privat com al públic. En aquesta perspectiva l'objectiu social més urgent és garantir instruments públics d'avaluació per permetre que aquesta formació no sigui, per un costat, una activitat sense sentit, i per altre, una activitat que depengui purament d'una lògica de ràpid benefici clarament negativa per la qualificació dels educadors. Un altre objectiu seria en particular, en la formació pel mercat, però subvencionada, en part, per les estructures públiques, aconseguir que part d'aquesta formació tingui com a objectiu el desenvolupament global de l'individu i no solament dels recursos humans.

La professionalització del conjunt dels treballadors de l'educació és ràpida, progressiva i també necessària, però és important tenir en compte quines són les seves conseqüències sobre la finalitat, continguts i metodologia. En aquesta professionalització progressivament s'obliden els objectius educatius i culturals dels diferents col·lectius que propulsaren l'educació dels adults en aquest segle. Cultura popular, desenvolupament cultural, lluita per la pau i contra el racisme, solidaritat han desaparegut progressivament de la reflexió i de les activitats educatives. Existeix una relació directa entre aquesta desaparició i la professionalització dels treballadors de l'educació? És més forta l'autocensura que la censura? El fet final és que en la formació dels treballadors de l'educació i també dels adults, en general, aquesta problemàtica no existeix. És possible que la formació social dels professionals de l'educació pugui traduir-se en la recuperació d'aquestes pràctiques educatives i de les noves expressions dels col·lectius sorgits de les dinàmiques de les nostres societats.

Pots ser possible conjugar professionalització i l'autèntic objectiu social de la formació. Aquest desafiament és molt complex i necessita d'una gran consciència política dels treballadors de l'educació i també una participació dels adults per a determinar les polítiques educatives. Sense un compromís dels adults en la investigació, en la construcció de teories educatives, en el desenvolupament de polítiques educatives i també en la participació com a actors i no solament com a receptors de les activitats educatives el futur social de la formació és molt incert.

7. Resistències

En alguns casos la resistència a la formació és l'única modalitat per a una formació social. Si formació significa introduir exclusió, fomentar la competència entre adults en situació de producció, transmetre valors estranys a la població, desculturitzar la població, és evident que la resistència és una manifestació cultural important perquè a través d'ella sorgeix una formació que permet l'adquisició d'una nova consciència per part dels adults.

La resistència a la manipulació permet a l'adult adquirir nova consciència col·lectiva i també dels seus propis interessos i motivació. Per les estructures productives, aquesta resistència pot significar, també, el canvi radical de la seva proposta de formació més coherent amb els interessos d'una part d'aquestes estructures i no necessàriament amb la necessitat de desenvolupament global de les estructures mateixes. Aquesta resistència pressuposa, per part dels treballadors, una clara visió de la relació entre poder i coneixement, i en conseqüència, la necessitat d'una educació d'adults capaç d'una anàlisi crítica dels context social.

La teoria crítica de l'educació d'adults no és solament una necessària disciplina acadèmica, és un element fonamental de la praxis quotidiana de l'educació per i per a adults. En aquesta perspectiva, l'educació d'adults significa, en primer lloc, una potenciació de totes les formes de comunicació i expressió dels adults.

És possible que per una part de les estructures productives aquest nou model pugui esdevenir també indispensable per la seva lògica de producció que demanda treball col·lectiu i formació permanent. Per altres adults en situació de formació, la lluita i la resistència són més difícils perquè la reivindicació té més naturalesa cultural i política que econòmica. La cooperació entre treballadors pot contribuir a limitar els diferents tipus de contradiccions internes en el món de la producció.

8. Investigacions

Què investigar per conèixer el context social de la formació social i com investigar? Una investigació no participativa pot excloure la comprensió del context. En conseqüència la investigació és una investigació immersa en el teixit social, cultural i econòmic dels adults que participen o participarien en les activitats educatives. Ells poden contribuir a precisar quines són les dinàmiques del context social i la necessària resposta de la formació social, però sense cap demagògia. En els adults mateixos poden representar-se necessitats de formació que no corresponen als seus interessos reals i també poden tenir una visió reduïda del seu context social. La investigació té també relació amb la dinàmica econòmica i social de

***La necessitat
d'una educació
d'adults capaç
d'una anàlisi
crítica dels
context social***

comunitats productives i de resistència que ve determinada per realitats exteriors que els adults necessiten conèixer també. El coneixement de les diferents parts d'un país o de les diferents parts del món és contingut també de la formació social perquè el context no pot limitar-se a ser el context social dels adults en formació. Per aquest tipus de recerca els centres d'investigació i les universitats tenen un paper important a condició que els interessos acadèmics i la negociació equívoca amb el poder econòmic i polític no produeixi una investigació aliena al context social dels adults en formació. La independència dels investigadors que també treballen sobre els context local, internacional o comparat, és la condició per aconseguir investigacions útils per a la construcció de teories, polítiques i activitats de formació que corresponguin als interessos globals de la població. La condició d'independència dels investigadors és un objecte de negociació no diferent del salari o de la duració del contracte. Ciències de l'Educació sense educació independent no té futur. Si els resultats de la investigació estan condicionats per les agències de finançament de la formació, la formació troba riscos molt greus.

Formació per al treball col·lectiu i treball independent són garantia de real científicitat de la investigació.

I. Activitats per al formador

- 1.** Immersió social i cultural en les diferents comunitat de pertinença dels adults en formació.
- 2.** Aprofundir en el coneixement de les estructures educatives de l'Estat i de la societat civil que tenen o que van tenir relació amb els adults en formació.
- 3.** Investigar empíricament amb els adults les realitats socials i productives per obtenir un coneixement dels interessos per la formació i de la contribució cultural i educativa d'aquestes diferents comunitats.
- 4.** Sempre a través d'una investigació col·lectiva, comprendre quins són els conflictes que poden estimular o frenar les activitats de formació.
- 5.** Desenvolupar accions de discriminació positiva per als adults més desfavorits amb modalitats que contribueixin a integrar-los i no a apartar-los encara més.
- 6.** Utilitzar amb els adults tots els possibles mitjans per comunicar-se amb el conjunt d'aquestes comunitats i no solament amb seccions d'aquestes.
- 7.** Construir permanentment la seva capacitat per la resistència, la investigació i la formació sensible al context social.

II. Avaluació de l'aprenentatge del formador

1. Comprensió de la cultura i de les cultures de la població que es tradueix en programes que tenen en compte la cultura tradicional i contemporània de la comunitat.
2. Participació dels adults en *processos de formació* en investigació, en la definició de polítiques educatives i en les activitats educatives com actors actius.
3. Presència més important dels adults, en *processos de formació*, en les activitats productives i culturals de la comunitat.
4. Mobilitat dels formadors fora dels seu context habitual de treball amb la seva presència en l'estructura productiva, en els mitjans, en les activitats culturals i el teixit associatiu i comunitari.
5. Relació i comunicació més intensa dels treballadors que pertanyen al sector formal i no formal dels sistema productiu i dels treballadors desocupats.
6. Programes de formació més rics en el sentit cultural a través de la utilització de la variabilitat cultural de la comunitat i també d'una adaptació a l'especificitat del context de cultures exteriors.
7. Actuació d'investigacions i d'una formació dels formadors que reflecteixi, i també superi, el context social dels adults en formació.

Ettore Gelpi
Coordinador del Programa d'Educació d'Adults del Consell
d'Europa

---

(1) C. Griffin, *Adult Education as policy*. Croom Helm, Londres, 1987, pg 274